

ועד החסד של גבעת שרת
ת.ד. 939 בית שמש 99109

The Givat Sharett Chessed Committee
POB 939, Beit Shemesh, 99109

לבניית עתיד טוב יותר לבית שמש

Building a brighter future for Beit Shemesh

This handbook, Guide for The Bereaved, was written by Rav Shalom Kurz specifically for The Givat Sharett Chessed Committee. All rights are reserved.

The following Rabbanim have given their haskama:

Rav Avishai David
Rav Yoni Rosenswieg
Rav Shalom Rosner
Rav Eliezer Schenkolewski
Rav Avraham David Spektor z"l
Rav Mayer Lichtenstein
Rav Chagai Raviv

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
May you and your family know of no more sorrow.

Lisa Silverberg
Chairperson
The Givat Sharett Chessed Committee

חוברת זו "מדריך בעניין אנינות" נכתב ע"י הרב שלום קורץ במיוחד עבור ועד החסד של גבעת שרת.
כל הזכויות שמורות.

הסכמה ניתנה ע"י הרבנים הבאים-
הרב יוני רוזנצויג
הרב אבישי דוד
הרב אברהם דוד ספקטור ז"ל
הרב שלום רוזנר
הרב אליעזר שנקולבסקי
הרב מאיר ליכטנשטיין
הרב חגי רביב

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ליסה זילברברג
יו"ר ועד החסד של גבעת שרת

GUIDE FOR THE BEREAVED

"And the dust returns to the earth as it was but the spirit returns to G-d who gave it."
(Kohelet 12,7)

"Bereavement is like a wheel that revolves in the world." (Rashi on Genesis 25,30)

INTRODUCTION

News of the death of a close relative abruptly removes one from the orbit of normal life and thrusts one into the midst of pain, sorrow and, often, tension and disorientation. In that state of mind the bereaved must contend with making numerous detailed decisions and arrangements. He or she must also notify family and friends. The purpose of this Guide is to provide a certain degree of relief for the bereaved who in Jewish law is called an *onen* from the moment that he/she learns of a relative's demise until the completion of burial.

The word *onen* comes from *aninut* which means sorrow and sadness. This Guide lays out in brief the laws of *aninut* as well as a limited number of points related to preparing the *shiva house*. Please keep in mind that numerous differences exist among the *ahronim* (rabbis of the past 500 years) on various points in *hilchot aveilut* (the laws of mourning). The Guide is intended for use as a quick and handy reference at a time which is likely to be harrying and stressful. Quite naturally this Guide cannot take the place of in-depth study of the Halacha and rabbinic consultation.

24 Av 5768
25 August 2008

Rav Shalom Kurz
Bet Knesset Etz Chaim – Bet Shemesh

1. ANINUT IN TORAH LAW AND IN RABBINIC LAW

Aninut in Torah law pertains to the day of bereavement only and reflects itself in the prohibition on the *onen* from partaking of food from sacrifices or food from *maaser sheni*. This is **not** the subject of this Guide.

Aninut in rabbinic law, the subject of this Guide, applies from the moment one learns of the death of their relative until the burial has been completed. Even when a number of days intervene between death and burial, if over the entire period the mourner could possibly be involved with aspects of funeral arrangement, the laws of *aninut* apply during all of this time.

2 THE LAWS OF ANINUT

A. Just who becomes an *onen*? All relatives who are obligated by the laws of mourning are considered *onenim* (single: *onen*; plural: *onenim*) prior to the burial: father, mother, brother, sister, (including half-brothers and sisters), son, daughter, spouse.

- B. The *onen's* demeanor should be serious and he/she should be primarily occupied with arrangements for the funeral and interment.
- C. Neither an *onen* nor anyone else may eat in the presence of the body.
- D. The *onen* may not eat meat or drink wine. Regarding other alcoholic beverages there are various rabbinic opinions – but under no circumstances should the *onen* drink to excess.
- E. The *onen* may eat no festive meal nor attend a social party. The *onen* should not listen to music nor play any instrument.
- F. The *onen* should neither extend nor receive social greetings (*shalom aleichem*).
- G. The *onen* may not conduct normal business activity. Circumstances in which this stricture may result in financial loss warrant rabbinic consultation.
- H. The *onen* may not bathe for pleasure, shave, take a haircut, anoint him/herself with oils, nor engage in conjugal relations.
- I. Torah study, considered a source of pleasure and enjoyment is forbidden.
- J. The *onen* is permitted to wear leather shoes and to leave the house in order to engage in activity relevant to funeral and burial arrangements.
- K. Unlike the mourner after the burial, the *onen* may sit on a chair or couch.

3. PRAYER, BLESSINGS, INCLUSION IN A MINYAN AND OTHER MITZVOT

- A. The *onen* is restricted from reciting prayers or brachot including even the *Amidah* and *birkat hamazon*. (Regarding *Tefillin* see further under **4. The Onen and Tefillin.**)
- B. The *onen* does not respond *amen* upon hearing brachot made by others.
- C. The *onen* is not included as one of the ten required for a *minyan* for the purpose of public prayer nor as one of the three required for *zimun* after a meal.
- D. There are those who permit the recitation of the *mourner's Kaddish* by an *onen* prior to the burial. Accordingly the *onen* would be included in the count of ten required for a *minyan* for the purpose of reciting *Kaddish*. Consult with a rabbi.
- E. The only bracha which should be recited by an *onen* is "dayan ha-emet". It is customary to wait until the *k'riah* is being performed to recite this bracha.
- F. If one is about to begin daily prayer and is unaware that their close relative has passed away, it is preferable that they not be informed of the loss until they have finished their *tefilah*. They may, however, be informed immediately if there is urgency in their immediate participation in decisions regarding preparation of the deceased for burial.
- G. The *onen* is exempt from performing positive observances (*mitzvot aseh*). However the *onen* is still bound to observe all the negative commandments (*lo taaseh*) including rabbinic prohibitions. Therefore, although exempt from brachot, the *onen* must perform the traditional *netilat yadaim* (washing of hands) without a bracha upon awakening, when leaving the washroom and before eating bread.

4. THE ONEN AND TEFILIN

- A. The laying of *Tefillin* is performed neither on the day on which a close relative (for whom one is obligated to sit *shiva*) has passed away nor on the day of burial. This is due not only to the general exemption from positive observances during *aninut* but also to the fact that *Tefillin* are considered an adornment. The wearing of such an adornment is considered by *halacha* as inconsistent with the

- inner bitterness experienced by the mourner so soon after the loss.
- B. On the day of burial subsequent to the interment, when *aninut* has lapsed and *shiva* has begun, *Tefillin* are still not worn the entire day. Even when burial takes place at night, the *Tefillin* are not worn during the following day. Another *halachic* view states that if burial is not on the day of death then subsequent to the funeral the mourner should lay the *Tefillin* in private without reciting the brachot. A rabbi should be consulted.
- C. If a day or a few days intervene between the day of death and the day of burial, then:
- 1) If the mourner is available to participate in making funeral and burial arrangements during this period, he does not lay *Tefillin* on any of these days.
  - 2) If the mourner is unable to be available to participate in these matters:
    - he does not lay *Tefillin* on the day of death.
    - he resumes wearing *Tefillin* with the brachot on the intervening days
    - on the day of burial he does not lay *Tefillin* prior to the interment. Upon returning from the funeral he should promptly lay the *Tefillin* and recite the brachot.

5. SHABBAT AND HOLY DAYS

A. Shabbat

The laws of *aninut* are discontinued during Shabbat except that marital relations are still prohibited. The mourner is thus obligated on Shabbat in all mitzvot, tefillot and brachot. Notwithstanding, the mourner should not serve as *Hazzan* or *Baal Koreh*, nor should they receive an *Aliyah*. If a *kohen*, they should not recite the *Birkat Kohanim* but should rather leave the sanctuary in advance. Some have the custom to allow the *onen* to recite *Kaddish Yatom* on Shabbat and Yom Tov. A rabbi may be consulted.

If the deceased passed away on Erev Shabbat too late to be buried until after Shabbat then the laws of *aninut* are discontinued even prior to Shabbat and the mourner should recite *Mincha* on Erev Shabbat as well.

The laws of *aninut* resume at the conclusion of Shabbat.

B. Yom Tov

When the deceased will not be buried on Yom Tov (which nowadays is nearly universal) *aninut* is discontinued on Yom Tov as on Shabbat. (See above: **Shabbat**) There are those who permit the *onen* to learn Torah on Yom Tov.

In the unlikely event that the burial is to take place on Yom Tov, the laws of *aninut* do then apply. A rabbi should be consulted in this case as to the question of tefillot and all special mitzvot of the Holy Day on the part of the *onen*.

C. Motzaei Shabbat and Motzaei Yom Tov

Laws of *aninut* resume. The *onen* should neither recite *Maariv* nor make *havdalah*.

The *onen* may partake of food without making *Havdalah*. If the interment takes place within three days after Shabbat (or on the day immediately following Yom Tov) then promptly after the burial *Havdalah* should be recited omitting the brachot over the *besamim* and the *eish*. If, while in *aninut*, one had heard *Havdalah* with the intention to fulfil the mitzvah then *Havdalah* need not be

repeated after the burial.

D. **Chol Hamoed**

Unlike the laws of *shiva* which do not apply during Chol Hamoed, the laws of *aninut* **do apply** during Chol Hamoed.

E. **Chanukah**

On Chanuka the *onen* should refrain from lighting the candles. If married, the candles should be lit by the *onen's* spouse. If the *onen* is all alone the candles should be lit without a bracha for *pirsum hanes* (to publicize the miracle).

F. **Purim**

On the evening of Purim *aninut* laws apply however the *onen* should hear the *megillah* for *pirsum hanes*. With regard to *kriat sh'ma* and *amidah* conflicting opinions are expressed by the *achronim* and rabbinic advice should be sought. Eating meat and drinking wine are forbidden to the *onen* on the evening of Purim.

On Purim Day every effort should be made to conduct the burial prior to hearing the *megillah* and prior to praying. If it is not possible to hear the *megillah* after the funeral the *onen* should hear the *megillah* prior to the burial even though he is exempt from prayer at that time. On Purim Day (during the daytime hours) meat and wine are permitted and consequently blessings over food and drink should be recited. For the laws regarding prayer on Purim Day subsequent to burial see below **8. After Burial**

G. **Sefirat Ha'omer**

If it is clear that the burial will take place on a given day the *onen* should refrain from counting the previous night. Rather he should count without a bracha during the day after the conclusion of the funeral. If it is known already during the evening that burial will not occur on that day, thus placing in jeopardy the brachot of *sefirat ha'omer* for all the coming days, the *onen* should count immediately but without the bracha.

6. **WHEN THE LAWS OF ANINUT DO NOT APPLY**

Introduction: The basic principle is that the laws of *aninut* apply to any mourner who is available to assist in making arrangements for the funeral or interment even if that mourner does not in fact provide such assistance.

Any mourner who has no possibility to assist in making arrangements for the deceased is not considered to be an *onen*. This individual is obligated in all mitzvot even prior to the burial with the exception of *Tefillin* on the day of the relative's death. They are also prohibited from marital relations. Although they may partake of meat and wine, various opinions exist about this and rabbinic advice may be sought. The following situations should be understood in light of the principle just enunciated.

A. The Deceased Is in a Distant City and the Mourner Will Not Attend the Funeral

In this case the laws of *aninut* do not apply provided that the mourner is not involved in making funeral and interment arrangements. The mourner does not begin *shiva* until after the burial. *Aninut* would apply if, despite not attending the funeral, the mourner is engaged in making long-distance funeral and/or burial arrangements.

B. The Deceased Is in a Distant City but the Mourner Will Attend the Funeral

- If there are mourning relatives in the city of the deceased who are involved in making arrangements then the laws of *aninut* apply to the traveler only upon reaching the city of the deceased unless the mourner is engaged in making arrangements even prior to leaving his own city.
- If no mourning relatives in the city of the deceased are involved in making arrangements then the laws of *aninut* apply to the traveler even in his own city prior to setting out on the trip.

C. The Mourner Is Precluded From Participating in Arrangements

If the mourner is precluded from participating in arrangements then the laws of *aninut* do not apply. Examples of such preclusion might include, but are not limited to, active military service, illness, or incarceration.

D. The Onenim Have Transferred the Deceased to the Chevra Kaddisha

In this case:

- those who intend to be present at the cemetery continue to be *onenim* until the burial at which time *aveilut* of *shiva* begins.
- those who do not intend to be present at the cemetery cease to be *onenim* and are immediately obligated in all mitzvot. *Shiva*, however, does not begin, even for those not attending, until the conclusion of the burial.
- in the event that the deceased is being sent for burial to a distant city and **the mourners remaining behind will not know when burial will occur** *aninut* concludes for those remaining behind and **aveilut shiva begins** prior to the burial from the moment that they transfer the body of the deceased to those who will carry it onwards.

7. AT THE FUNERAL

A. K'riah

A mourner is obligated to tear *k'riah* and also to make the *birchat dayan ha-emet*. These obligations begin as soon as the mourner learns of the relative's passing, yet it is customary in many communities that the mourners tear *k'riah* and make the *birchat dayan ha-emet* at the funeral immediately prior to the *hespedim*. It is permissible for the *aveilim* to change from finer garments into plainer ones prior to tearing *k'riah*.

B. Removal of Leather Footwear

When burial is completed *aninut* concludes and *aveilut shiva* begins. Prior to passing through the parallel lines of *menachamin* the *aveilim* remove any leather footwear, and proceed through the lines either barefooted or wearing shoes of rubber, cloth, and the like. *Aveilim* may bring the latter with them to the cemetery. If no such footwear has been prepared then after passing barefooted through the lines it is customary to place a bit of earth in the leather shoes before putting them

on for the trip home. Inside a vehicle the leather shoes may be removed.

8. AFTER BURIAL

- A. When the burial has been completed before the end of the fourth hour of the day (or if *aninut* has terminated before that hour for any of the reasons stated above in Section 6) the mourner should recite all of *Tefilat Shacharit*.
- B. When the fourth hour of the day has passed prior to the end of *aninut* but there is adequate time to pray *Shacharit* before the end of the sixth hour, the mourner should omit *Birchot Hashachar* with the exception of the following:
  - 1) Birchot HaTorah. 2) Sheloh asani goy. 3) Sheloh asani a'ved. 4) Sheloh asani isha/ Sh'asa'ani k'retzono. One continues with the entire *Shacharit*.
- C. When *aninut* terminates after the sixth hour of the day has concluded the mourner does not recite *Shacharit*. *Mincha* would be the first prayer in which the mourner is obligated. Nevertheless, the four *brachot* listed in 'B' above should be recited.

9. PREPARATION OF THE SHIVA HOUSE

- A. A candle should be burning during the period from the moment of death until the conclusion of the *shiva* for the elevation of the departed soul. For this purpose either oil or a memorial candle that lasts for at least seven days should be obtained. Although today it is customary that this candle should burn where the *aveilim* sit *shiva* the actual custom is as follows:
  - the candle should be placed in the house where the deceased expired.
  - if this is impractical (for instance, death occurred in the hospital), the candle should be placed in the house in which the deceased lived.
  - if this is impractical, the candle should be placed where the *aveilim* observe the *shiva*.
- B. Mirrors in the *shiva* house should be covered. It is likewise proper to cover portraits.
- C. *Seudat Havra'ah* is the name of the first meal eaten by the *aveilim* after the onset of *shiva*. When this first meal takes place on the day of burial (prior to sunset) it is the obligation of the neighbors and community members of the *aveilim* to provide this meal, especially some type of bread. It is customary at this meal to provide the *aveilim* lentils or hardboiled eggs (pre-peeled) as the round shape of these foods symbolizes that *aveilut* is like a wheel that revolves in the world.
- D. When sitting, the *aveilim* sit either on a low stool or on a cushion or mat placed on the floor but not on a regular chair or couch. Visitors and other non-mourners should sit on seats of normal height. A mourner who is frail, ill, pregnant or elderly may be lenient in this matter to the extent that it is necessary.

**"He will destroy death forever and Hashem E-lohim will wipe the tears away from all faces, and the insult to His people He will remove from all over the earth – for it is Hashem who has spoken"
(Isaiah 25:8)**

מדריך בעניין אנינות

"וישב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת י"ב, ז)

"האבלות גלגל החוזר בעולם" (רש"י, תולדות כ"ה, ל)

הקדמה

אנינות הוא לשון צער ועצב. בשורת פטירת הקרוב מוציאה את האדם למקום של עצב, כאב ולפעמים, להלם נפשי מסוים. דווקא מתוך המצב הקשה הזה חייב האבל להחליט החלטות, להודיע לחברים ולקרובים, לסדר ולטפל בדברים רבים. מהרגע ששומע האבל את הבשורה המרה של פטירת הקרוב ועד לסיום הקבורה נקרא האבל **אונן**. המדריך הזה נועד להקל על האונן על ידי פריסה תמציתית של דיני אנינות והכנת הבית לאבלות. יש לזכור שבהלכות אבלות רבו הדעות בין רבותינו האחרונים בשאלות מסוימות. לכן מדריך זה נועד בעיקר לשימוש כאשר השעה דוחקת. אין תחליף לעיון מעמיק בהלכה ולהתייעצות עם רב.

כ"ד מנחם-אב תשס"ח

רב שלום קורץ
בית כנסת עץ חיים – בית שמש

1. אנינות מדאורייתא ואנינות מדרבנן

אנינות מדין תורה נוהגת רק ביום מיתת קרובו בנוגע לאיסור אכילת קדשים ומעשר שני. אנינות זו של תורה **אינה** הנושא של מדריך זה.

אנינות מדרבנן – הנושא של מדריך זה – מכונה בתלמוד "**מי שמתו מוטל לפניו**". אנינות זו נוהגת מהרגע שמתקבלת הבשורה על פטירת הקרוב ועד סיום הקבורה. אפילו אם עוברים מספר ימים עד הקבורה אם במשך כל התקופה הזאת יש אפשרות להתעסק בצרכי המת ובצרכי קבורתו יש דין של **אונן** כל אותם הימים עד הקבורה. שני טעמים נאמרו בדיני אנינות: א) כבודו של מת ב) אין לו מי שישא משאו (טיפול בצרכי הקבורה)

2. דיני האונן

- א. על מי חלה האנינות? כל הקרובים החייבים באבלות הם אוננים קודם לקבורה: אב ואם, אח ואחות (כולל גם אח או אחות מצד האב בלבד או מצד האם בלבד), בן, בת, בעל, אישה.
- ב. האונן צריך להתנהג בכובד ראש ואמור להיות עסוק בצרכי המת ובקבורתו.
- ג. אסור לאונן ולכל אדם לאכול בפני המת, אלא יאכל בחדר אחר או לפחות אחרי מחיצה הגבוהה עשרה טפחים.
- ד. אסור לאונן לאכול בשר ולשתות יין. אשר לשתית שכר ומשקאות חריפים יש דיעות שונות בין רבותינו האחרונים – אך בוודאי ישמור את עצמו מלהשתכר.
- ה. אסור לאונן להשתתף בסעודת שמחה ובמסיבת חברים. כמו כן אסור לשמוע כלי זמר או לנגן.
- ו. האונן אסור בשאילת שלום.
- ז. האונן אסור במלאכה ובמסחר. אם ייגרם הפסד מפני הימנעות ממסחר יש לשאול רב.
- ח. האונן אסור ברחיצה, בסיכה, בתספורת ובגילוח.
- ט. האונן אסור בהזדווגות עם בן/בת זוגו (תשמיש המיטה).
- י. האונן אסור בתלמוד תורה שהרי "פקודי ה' ישרים **משמחי לב**".

5. האונן במועדי השנה

א. **בשבת** אין דין אנינות חוץ מדברים שבצנעה. לכן חייב בכל המצוות, בכל התפילות ובכל הברכות. מותר לאכול בשר ולשתות יין. אם נפטר המת מאוחר בערב שבת באופן שלא יקברוהו עד לאחר שבת לא חלה אנינות גם בערב שבת ומתפלל אפילו תפילת מנחה של ערב שבת. דיני אנינות שוב חלים במוצאי שבת. אף על פי שאין דיני אונן בשבת אין כדאי להעלות את האבל לתורה; וכהן לא יעלה לנשיאת כפיים משום שאינו בשמחה. יש לכהן לצאת מבית הכנסת קודם 'רצה'. לא יהיה האבל חזן או בעל קורא אלא אם כן אין מישהו אחר. יש נוהגים שיאמר האונן קדיש בשבת וביום טוב. יש לשאול רב.

ב. **ביום טוב** אם לא ייקבר המת באותו היום אין דין אנינות כמו בשבת וחייב בכל המצוות. יש מתירים לאונן ללמוד תורה ביום טוב. לגבי עלייה לתורה, נשיאת כפיים ושימוש כחזן או בעל קורא ראה את הכתוב למעלה בעניין "שבת". במקרה הנדיר שהמת ייקבר באותו היום חלים דיני אנינות. במקרה הנדיר הזה יש לשאול רב לגבי חיוב בתפילה וקיום המצוות המיוחדות של היום טוב.

ג. **במוצאי שבת ויום טוב** שוב חלים דיני אנינות ולכן אין האונן מתפלל ערבית ואינו אומר הבדלה. מותר לאונן לאכול בלי הבדלה. הרי שלא הבדיל ולא שמע הבדלה בסוף שבת - אזי אחרי הקבורה יבדיל רק על הכוס עד יום שלישי וכולל יום שלישי. בקבורה המתבצעת אחרי יום טוב יבדיל על הכוס רק עד סוף אסרו חג. אם שמע האונן הבדלה במוצאי שבת או במוצאי יום טוב והתכוון לצאת ידי חובה אינו צריך להבדיל אחרי הקבורה כי כבר יצא ידי חובתו.

ד. **בחול המועד** אף על פי שאין נוהגים דיני אבלות שבעה **כל דיני אנינות נוהגים**.

ה. **בחנוכה** לא ידליק האונן את הנרות אלא בן\בת זוגו ידליק עבורו\עבורה. אם האונן נמצא לבד ידליק בלי ברכה לשם פרסומי ניסא.

1. פורים:

בליל פורים ישמע האונן את המגילה כי מצוות פרסומי ניסא לא נדחית. בלילה אסור לאונן בשר ויין. לגבי קריאת שמע של ערבית ותפילת העמידה יש לשאול רב.

ביום פורים ישתדל לקבור קודם את המת ואחר כך לקרוא את המגילה. אם אי אפשר לעשות כך, ישמע האונן את המגילה קודם לקבורה. ביום מותר האונן בבשר ויין וממילא מברך את הברכות לאכילה ולשתייה במשך היום. לגבי קריאת שמע ותפילה ביום פורים פטור האונן עד לקבורה. ראה למטה **8. אחרי הקבורה'** עבור חיוב בתפילה אחרי הקבורה.

ז. **ספירת העומר**: אם יודע שייקבר המת באותו היום, לא יספור בלילה אלא יספור ביום בלי ברכה אחרי הקבורה. אם יודע שלא ייקבר המת באותו יום, ועלול הוא לאבד כל הברכות של ספירת העומר של הימים הבאים, יספור קודם הקבורה בלי ברכה.

6. מצבים שאין דיני אנינות

הקדמה: היסוד הוא כל מי שאפשר לו להתעסק בצרכי המת ובצרכי קבורתו נקרא "מתו מוטל לפניו" וחלים עליו דיני אנינות.

כל מי שאין לו אפשרות להתעסק בשום דבר לצרכי המת וצרכי קבורתו נקרא "אין המת מוטל לפניו" ואין חלים עליו דיני אנינות חוץ מדברים שבצנעה. למעשה הוא חייב

בכל המצוות ומותר בבשר ויין. ואולם יש בעניין זה דעות שונות להלכה ויש לשאול רב. יש לנסות להבין את המצבים המתוארים להלן לאור היסוד הנ"ל.

- י"א. מותר לאונן לנעול נעלי עור וגם מותר לצאת מביתו. היתרים אלה נובעים מזה שצריך האונן לטפל בצרכי הנפטר ובקבורתו.
י"ב. מותר לאונן לשבת על כיסא ולישון במיטה.

3. האונן בתפילה, ברכות, צירוף למנין ובשאר המצוות

- א. האונן אין לו להתפלל – כולל שאינו אומר ברכות ולא קריאת שמע ולא תפילת העמידה. (ביחס להנחת תפילין ראה למטה '4. האונן ותפילין')
- ב. האונן אינו מברך ברכת המזון ולא כל ברכות הנהנין לפני או אחרי אכילה.
- ג. האונן אינו עונה אמן לברכות שהוא שומע.
- ד. האונן אינו מצטרף למניין עשרה לתפילה ואינו מצטרף לזימון אחרי האוכל. ישנם מקילים לאבל לומר קדיש יתום גם קודם לקבורה ולפי דעה זו יכול האונן להצטרף למניין עשרה לצורך אמירת הקדיש. כדאי לשאול רב.
- ה. ברכת 'דין האמת' היא הברכה היחידה שאומר האונן משום שברכה זו היא חובת השעה מצידוק הדין.
- ו. מי שבא (או באה) להתפלל ואינו מודע שנפטר לולאה אחד מהקרובים שחייב להתאבל עליהם ואחרים יודעים שמת לו מת, עדיף לתת לולאה להתפלל ולסיים תפילתו לפני שיודיעו לולאה ויהפוך לאונן. דין זה נדחה רק במקרה שיש דחיפות רבה בהשתתפותו המיידית בהכנת צרכי המת.
- ז. האונן פטור מכל שאר מצוות עשה האמורות בתורה. יחד עם זאת האונן אינו פטור ממצוות לא תעשה ואפילו מאיסורים דרבנן. לכן כאשר בא האונן לאכול לחם חייב ליטול נטילת ידיים (בלי ברכה) כי פת אסור לאכול בלי נטילת ידיים.
- ח. אחרי השינה יש לאונן ליטול ידיים ג' פעמים בלי ברכה. כמו כן לאחר עשיית הצרכים יש ליטול ידיים בלי ברכת 'אשר יצר'.

4. האונן ותפילין

- א. דיני תפילין למי שמת לו אחד מקרוביו אינם נובעים מדין אנינות בלבד אלא התפילין נקראים 'פאר' (מלשון תפארת – מועד קטן דף ט"ו ע"א) והאבל ביום הראשון נקרא "מעולל בעפר קרנו וראשו". (רש"י כתובות דף ו' ע"ב על פי איוב ט"ז, ט"ו) כלומר התפילין הינם כמו בגדי פאר והנחתם עומדת בסתירה למרירות של האבל.
- ב. אין להניח תפילין ביום שנפטר לו אחד מהקרובים שחייב להתאבל עליהם.
- ג. אין להניח תפילין ביום הקבורה של אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליהם, ואפילו לאחר הקבורה אין לאבל להניח תפילין כל אותו היום. אפילו אם נקבר המת בלילה אינו מניח תפילין מחר במשך היום. יש דעה אחרת האומרת שאם הקבורה אינה ביום הפטירה יניח האבל תפילין בצנעה בלי ברכה אחרי הקבורה. כדאי לשאול רב.
- ד. כאשר יום או יומיים מפסיקים בין יום הפטירה ליום הקבורה:
- אם במשך כל התקופה הזאת הייתה לאונן אפשרות לטפל בצרכי המת או בקבורתו, הרי ביום הפטירה וביום הקבורה הוא אינו מניח תפילין מצד הדין של "מעולל בעפר קרנו וראשו" וביום או ימים שבאמצע הוא פטור מתפילין מצד דיני אנינות (שעליו לטפל בצרכי המת ובקבורתו).
- אם במשך הימים האלו האבל הוא אנוס שאין באפשרותו לטפל בצרכי המת ובקבורתו, הרי רק ביום הפטירה אינו מניח תפילין. בשאר הימים לפני יום הקבורה חייב להניח בברכה. ביום הקבורה עצמו פטור ממצוות תפילין רק עד הקבורה. אחרי הקבורה חייב להניח תפילין בברכה. חצות היום – ידלג ברכות השחר חוץ מהברכות הבאות: (1) ברכות התורה. (2) שלא עשני

- גוי. 3) שלא עשני עבד. 4) שלא עשני אישה\ שעשאני כרצונו. ימשיך ויאמר פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה ועמידה. (על אמירת ברכות ק"ש אחר ד' שעות במקרה הנ"ל ראה משנה ברורה סימן נ"ח בביאור הלכה.)
- ג. אם עבר כבר חצות היום לפני סיום האנינות אינו מתפלל שחרית אלא מנחה. ובכל זאת יש לומר הברכות הבאות: 1) ברכות התורה. 2) שלא עשני גוי. 3) שלא עשני עבד. 4) שלא עשני אישה\ שעשאני כרצונו.

9. הכנת בית האבל

- א. נוהגים להדליק לעילוי נשמת הנפטר נר שיהיה דולק משעת הפטירה ועד סוף השבעה. **יש להכין נר נשמה בגודל של שבעת ימים.** אף על פי שכהיום נוהגים רבים שנר זה נמצא במקום שיושבים שם האבלים, עיקר המנהג כך הוא:
- שיהיה הנר דולק בבית שנפטר שם המת (רצוי בחדר שבו נפטר).
  - אי אפשר להדליק בבית שנפטר בו (כגון שנפטר בבית החולים), מדליקים בבית שהיה דר שם.
  - אי אפשר להדליק בבית שהיה דר שם, מדליקים במקום שהאבלים יושבים שם.
- ב. נוהגים **לכסות את המראות** בבית האבל. כמו כן נכון לכסות גם תמונות של אנשים.
- ג. הסעודה הראשונה שאוכלים האבלים בחזרתם מבית הקברות נקראת **סעודת הבראה**. כאשר סעודה זו מתקיימת באותו יום של הקבורה (לפני השקיעה) אסור לאבלים לאכול בו אוכל משלהם. החיוב מוטל על השכנים לספק ולהכין לאבלים אוכל ובעיקר פת לסעודה זו. נהוג להאכיל את האבלים לחם עם ביצים קשות (קלופות) או עדשים. הם מאכל אבלים כי אין להם פה (כמו האבל) והם עגולים סמל לאבלות המגלגלת על כל באי העולם.
- ד. האבל יושב על שרפרף, היינו על כסא קטן נמוך, או על כר או מחצלת שטוחה על הרצפה ולא על כסא או ספסל רגיל. למנחמים מותר לשבת כרגיל. אם האבל זקן, חלש, בהריון או חולה מקילים לו לפי הצורך.

**"בלע המוות לנצח ומחה ה' א-להים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ
כי ה' דיבר" (ישעיה כ"ה, ח)**

בכל המצוות ומותר בבשר ויין. ואולם יש בעניין זה דעות שונות להלכה ויש לשאול רב. יש לנסות להבין את המצבים המתוארים להלן לאור היסוד הנ"ל.

א. **המת בעיר אחרת והאבל אינו נוסע להלוויה:** אם נודע לו שמת קרובו בעיר אחרת ואינו יכול לנסוע לשם ואין לו מה להשתדל בצרכי קבורת המת – לא חלים עליו דיני אנינות. יש להמתין להתחיל אבלות שבעה עד לאחר הקבורה. אם למרות שאינו נוסע להלוויה האבל יכול לטפל במשהו מענייני המת ולו בשלט-רחוק חלים עליו דיני אנינות.

ב. **המת בעיר אחרת והאבל נוסע להלוויה:**
- אם במקום הנפטר ישנם אבלים אחרים המטפלים במת, לא חלים על הנוסע דיני אנינות עד שיגיע גם הוא לשם אלא אם יש לו מה לטפל בענייני הלוויה או הקבורה במקומו לפני שהוא נוסע.
- אם אין בעיר של הנפטר אבלים המטפלים בו, דיני אנינות חלים על הנוסע גם בעירו לפני הנסיעה.

ג. **מי שמנוע מלהשתתף בטיפול המת** כי הוא בשירות צבאי או חולה או בבית כלא אין חלים עליו דיני אנינות.

ד. **מי שנהגו דיני אנינות ומסרו את הנפטר לחברא קדישא:**
אלה שמלווים את המת לבית הקברות ממשיכים לנהוג בדיני אנינות עד הקבורה שאז זמן אבלות שבעה.

אלה שאינם מלווים את המת לבית הקברות - דיני אנינות הופסקו והם חייבים שוב בכל המצוות, אבל אינם מתחילים אבלות שבעה עד הקבורה.

במקרה הנדיר **כששולחים את המת להיקבר בעיר אחרת ואין ידוע לקרובים הנשארים** פה מתי ייקבר – אלה הנשארים פה מפסיקים את האנינות **וגם מתחילים אבלות שבעה מיד** כאשר נשלח הארון מהעיר שלהם ולפני הקבורה.

7. הכנת האבל להלוויה

א. **בגד לקריעה:** האבל חייב לקרוע את בגדו על המת וגם לברך ברכת "דיין האמת". החיוב הוא מיד עם קבלת הבשורה המרה, לא עלינו. בהרבה מקומות נהוג לבצע את החיובים האלה בבית ההספד או בבית הקברות לפני ההספדים. יש לדעת שמותר לאבל להחליף בגדיו/בגדיה בשביל הקריעה ולקרוע בגדים פשוטים.

ב. **הורדת נעלי עור בסיום הקבורה:** בסיום הקבורה מסתיימת האנינות ומתחיל 'אבלות שבעה'. האבלים מפסיקים לנעול נעלי עור ועוברים בלי נעליים או בנעלי גומי או בד לפני השורה או בין שורות המנחמים. יש לאבל להביא נעלי גומי או בד לבית הקברות לצורך זה. כאשר לא הביא האבל נעלי גומי או בד כאלה, נהוג לתת קצת עפר בנעליים אחרי שורת המנחמים ולנעול אותם ככה עד שמגיע לביתו. בתוך הרכב יש לחלצם.

8. אחרי הקבורה

א. אם נקבר המת (או אם הפסיקה האנינות מסיבה אחרת כלשהי) לפני סוף 4 שעות זמניות בבוקר - יתפלל תפילת שחרית כולל ברכות השחר, פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה ועמידה

ב. עברו כבר 4 שעות זמניות בבוקר לפני סיום האנינות אך האבל יספיק להתפלל לפנ